
Indvandrere og medborger

– om politisk deltagelse blandt etniske minoritetskvinder

AF LISE PAULSEN GALAL

*Kvinde eller etnisk minoritet?
I hvor høj grad indvandrerkvinder
er politiske aktører, afhænger af de
samfundsmæssige processer, hvori
positionerne som indvandrer, med-
borger og minoriteter skabes.*

Migration udfordrer en bestemt forestilling om tilhørsforhold, nemlig forestillingen og ideologien om det nationale fællesskabs identitet. Tilstedeværelsen af flygtninge og indvandrere sætter spørgsmålstegn ved det nationale fællesskab som et etnisk og kulturelt homogent fællesskab, hvis medlemmers loyalitet bygger på “dybe rødder” og hvor rettigheder tildeles på baggrund af statsborgerskab. Nationalstaten definerer et *vi*, som den dominerende politiske organisering oftest identificerer som båret af en loyalitet, der eksklusivt er bundet til nationen, og hvor forudsætningen er et homogent offentligt og privat rum. Denne form for loyalitet svarer ikke til nutidens Europa, hvor migration har skabt loyaliteter, der kan være tve-tydige og ambivalente, såvel som migrationen har skabt forskelligartede offentlige og private rum.

Spørgsmålet er, hvordan man i en sådan kontekst skaber medborgere af tilflyttere? Og mere specifikt for denne artikels til-

gang: hvordan skabes medborgere af kvindelige tilflyttere?

Det er et spørgsmål, der på ingen måde kan besvares fyldestgørende i en enkelt artikel. Det er dog muligt at belyse forskellige centrale perspektiver. Jeg har valgt i det følgende at fokusere på betydningen af den politiske deltagelse som indikation på medborgerskab. Ikke fordi der ikke er andre faktorer, som kan være lige så vigtige fx adgang til arbejdsmarked, uddannelse eller andre dele af samfundslivet. Når det er vigtigt at fokusere på den politiske deltagelse, er det for det første, fordi denne i den danske integrationsdebat ofte ignoreres eller glider i baggrunden for det altoverskyggende fokus på selvforsørgelse. For det andet kan man opfatte den politiske deltagelse som en afgørende prøve på muligheden for medborgerskab. Medborgerskab som politisk deltagelse, og mere generelt som civil praksis, placerer den aktive og ansvarlige borger i forgrunden: borgeren som medlem af et selvregulerende demokratisk fællesskab af frie og lige borgere.

Ved at se nærmere på kvindelige tilflytteres politiske deltagelse i forskellige lande, rejser der sig en række spørgsmål om, hvordan man bedst fremmer eller skaber medborgerskab. Herværende artikel forsøger ikke at dokumentere eller argumentere for direkte årsagsforklaringer. Målet er snarere at pege på en række centrale faktorer, der påvirker og spiller ind i skabelsen af en 'medborger'. Hermed ønsker jeg samtidig at problematisere opstillingen af forenklede kausaliteter knyttet til fx en migrantgruppes særlige karakteristika eller til specifikke typer af indflydelseskanaler. Snarere skal jeg argumentere for nødvendigheden af at inddrage den bredere samfundsmæssige kontekst for at forstå specifikke demokratiske redskabers og særlige gruppekarakteristikas betydning.

POLITISKE RETTIGHEDER

De politiske rettigheder handler om retten

til at deltage i udøvelsen af politisk magt og beslutningsprocesser, blandt andet i form af stemmeret og deltagelse i lokale og nationale valg. Disse rettigheder har historisk set været forbeholdt særlige samfundsgrupper, for eksempel mænd med ejendom, men er med tiden blevet så omfattende, at de i de europæiske demokratier formelt gælder alle myndige statsborgere. Til gengæld er ikke-statsborgere udelukket for fuld deltagelse i det politiske liv.

Spørgsmålet om politiske rettigheder lægger op til en diskussion af alle borgeres ret til at deltage i de beslutninger, der vedrører dem selv. De demokratiske strukturer er karakteriserede ved, at deltagelse i de beslutningsprocesser, der vedrører ens eget liv, er placeret på flere niveauer, således at en del beslutninger er lagt ud til brugere af offentlige institutioner og til medlemmer af foreninger, der varetager særlige interesser. Det kan være religiøse, kulturelle, politiske eller etniske foreninger. Den politiske deltagelse er derudover sikret konstitutionelt og lovmæssigt via stemmeretten og opstillingsretten. I Danmark gælder det, at alle statsborgere har denne ret, mens ikke-statsborgere ikke kan opstille eller stemme til folketingsvalg, men efter tre års permanent ophold kan opstille og stemme til kommunal- og amtsrådsvalg.¹ En undtagelse herfra er EU-statsborgere, hvor der ikke stilles krav om tre års ophold. Med Maastricht-aftalen indførtes gensidige aftaler om EU-borgeres rettigheder i de respektive EU-lande. Det har betydet, at alle EU-lande har indført eller er i gang med at indføre særlige regler, der giver EU-statsborgere opstillings- og stemmeret til lokalvalg uden særlige krav om botid.

Lovgivningen sikrer også en indirekte politisk indflydelse via fx rådgivende komiteer. Her kan nævnes Integrationsrådene i Danmark, Rådet for etniske minoriteter eller Ældrerådene. Formålet med disse forskellige indflydelseskanaler er at sikre både kollektive og individuelle rettigheder og samtidig tage højde for, at visse grupper

kan have svært ved at blive hørt eller få tilstrækkelig gennemslagskraft gennem formelle politiske kanaler.

Betydningen af de enkelte indflydelseskanaler kan ikke adskilles fra de enkelte landes modeller for medborgerskab, som er mangfoldige og knyttet til de forskellige landes demokratiske strukturer og politiske kulturer. Af samme grund har de forskellige lande også forskellige instrumenter for indlemmelse. Hvis et land for eksempel ikke tildeler valg- og stemmeret til udenlandske statsborgere til et lokalvalg, kan dette opvejes af, at udlændinge meget hurtigt kan opnå statsborgerskab, som det for eksempel delvis har været tilfældet i Frankrig. På samme måde kan man se, at Tyskland på et meget tidligt tidspunkt, i starten af 1970'erne, på kommunalplan indførte forskellige former for udlændingeråd for udenlandske statsborgere, som har rådgivende funktion for de lokale kommunale råd. Dermed tages der højde for Tysklands meget stramme statsborgerskabslov, der indtil for nylig har gjort det stort set umuligt for den største del af landets immigrantarbejdere at opnå tysk statsborgerskab. Danmark er et eksempel på, at trods stemme- og opstillingsvalg til lokalvalg, har man oprettet Integrationsråd. Rådene er oprettet for, at de kan medvirke til, at integrationsindsatsen på kommunalt niveau bliver effektiv og sammenhængende og involverer repræsentanter for de berørte borgere.²

EN SÆRLIG MINORITETSPOSITION?

Forskellige landes forskellige modeller for medborgerskab og landenes skellen mellem forskellige typer af borgere, når der skal tildeles rettigheder, gør det nødvendigt at problematisere spørgsmålet om etniske minoritetskvinder eller kvindelige indvandrere som en særlig position. Der er snarere tale om flere forskellige positioner. For eksempel konstrueres EU-statsborgeren som medborger på en anden måde end statsborgere fra de såkaldte 3. lande,³ idet de tilde-

les forskellig adgang til lokalvalg. Ved at se nærmere på de enkelte danske kommuners praksis for udnævnelse af medlemmer til Integrationsråd, vil man på samme måde finde forskelle på, hvem de etniske minoritetsrepræsentanter i rådene menes at burde repræsentere. Dermed konstrueres forskellige slags minoriteter.

Konstrueres etniske minoritetskvinder fra 3. lande som en særlig slags minoritet med en særlig position? Også det ville der være god grund til at problematisere. Professor Lise Togeby har beskæftiget sig indgående med etniske minoriteters politiske deltagelse i forbindelse med valg. Nedestående tabel er hentet fra en af hendes undersøgelser (Togeby 2000) og viser valgdeltagelse ved kommunevalget 1997 i Københavns Kommune, opdelt på køn og national baggrund:⁴

Tabel 1: Valgdeltagelse efter national baggrund og køn ved kommunevalget 1997 i Københavns Kommune (i procent)

	Mænd	Kvinder	Forskel
Somalia	33	21	12
Marokko	41	34	7
Libanon	27	22	5
Irak	41	36	5
Iran	44	39	5
Vietnam	26	24	2
Tyrkiet	47	46	1
Jugoslavien	30	31	-1
Indien	42	43	-1
Polen	39	42	-3
Thailand	20	23	-3
Pakistan	58	62	-4
Kina	19	23	-4
Filippinerne	31	38	-7

Kilde: Togeby 2000.

Som det fremgår af tabellen, er der tilsyne-

ladende i Danmark større forskelle mellem grupper med forskellig etnisk oprindelse end mellem kønnene inden for gruppen i forhold til valgdeltagelse. Sammenlignet med en samlet valgdeltagelse i Københavns kommune i 1997 på 58 procent, var der kun én gruppe, personer med pakistansk baggrund, der stemte i lige så høj grad som de valgberettigede som helhed.⁵ Kvinder med pakistansk baggrund stemte endda i større omfang end den samlede befolkning. Resten af gruppernes valgdeltagelse svinger betydeligt. Togeby's undersøgelse af kommunevalget i 1997 viser derudover, at de unge kvinder med anden etnisk baggrund var meget aktive stemmeafgivere. Der er grupper af unge kvinder med anden etnisk baggrund, der stemmer oftere end yngre mænd med anden etnisk baggrund, selv om det er omvendt for gruppen som helhed. Det gælder bl.a. marokkanere, iranere og tyrkere. I Århus stemte yngre kvinder med tyrkisk baggrund endda oftere end de jævnaldrende etniske danskere uanset køn (Togeby 2000). Disse tal illustrerer tydeligt, at den etniske minoritetskvinde ikke som begreb er udtryk for en *særlig* eller *entydig* position. Der er snarere tale om, at etniske minoritetskvinders positioner må forstås i de komplekse sammenhænge, hvori de indgår.

ETNICITET SOM FORKLARINGSMODEL?

Ovenstående statistik over valgdeltagelse rejser spørgsmålet om, hvorfor der er så store forskelle de etniske grupper imellem. Er det særlige karakteristika ved den etniske gruppe, der gør udslaget, og i så fald hvilken type af karakteristika?

De fleste inden for socialvidenskaben har gjort op med forestillingen om etnicitet og kultur som determinerende faktorer for handling, og som elementer, der uforandret overføres til en ny kontekst. Det, der på den ene side ligner en uforandret gentagelse af kulturelle traditioner eller på den anden ligner en overtagelse af modtagerlan-

dets normer for politisk demokrati og kønsrollemønstre, kan derfor ikke udlægges som et spørgsmål om, hvorvidt man er integrerbar og tilpasningsdygtig, *eller* hvorvidt man er uintegrerbar og fastlåst i tidligere kulturelle traditioner. I stedet for ensidigt at fokusere på det integrative aspekt i forhold til værtslandet, må man, som Ann-Dorte Christensen og Birte Siim i bogen *Køn, demokrati og modernitet* gør opmærksom på, tænke kvinders politiske deltagelse ind i en langt mere kompleks virkelighed, hvor etnicitet, køn, og klasse sammentænkes med en pluralistisk og differentieret samfundsmæssighed (Christensen og Siim 2001). Som Lise Togeby er inde på, kan der være forskellige årsager til en høj valgdeltagelse. Når de yngre kvinder i særlig høj grad deltager, kan det ifølge hende muligvis ses som tegn på en overtagelse af danske rollemønstre. På den anden side finder hun også en høj valgdeltagelse blandt de midaldrende, gifte kvinder, der bor i indvandrer-tætte områder. Dette kan man muligvis ifølge Togeby forklare med, at de midaldrende gifte kvinder deltager som del i en kollektiv mobilisering (Togeby 2000). Man bør problematisere, hvorvidt unge kvinders deltagelse også kan skyldes en kollektiv mobilisering og midaldrende gifte kvinders deltagelse kan hænge sammen med en overtagelse af danske rollemønstre, men pointen er her, at høj valgdeltagelse ikke entydigt hænger sammen med overtagelse af majoritetssamfundets kønsnormer. Undersøgelser af valgdeltagelse i Sverige, Norge og Danmark opstiller da også en række andre faktorer: sociale forhold, bosætningsmønstre, varighed af ophold, valgsystemer, hvorvidt der er lokalt opstillede minoritetskandidater og endelig, hvorvidt der er indvandrerspecifikke årsager som manglende tillid til det politiske system på grund af for eksempel diskrimination (Bjørklund og Kval 2001; Johansson 2000; Sahlberg 2000; Togeby 1999a, 1999b, 2000). Ingen enkelte faktorer ser ud til at kunne forklare forskellene mellem de respektive etniske

Foto: Sonja Iskov/BAM

grupper.

Samtidig må man stille sig kritisk over for overhovedet at måle på sociale processer ud fra en forestilling om etniske grupper som objektive størrelser. Når man i socialvidenskaben udskiller en gruppe, uanset køn, på baggrund af etnicitet, gør man sig skyldig i, hvad man kan kalde en etnificering eller kulturalisering. Det svarer til den proces, som Robert Miles kalder racialisering, hvor man gør sig skyldig i først og fremmest at se individet som værende lig med race (Miles 1989). Hvis man måler politisk deltagelse eller repræsentation på baggrund af etnicitet gør man sig således skyldig i en etnificeringsproces, hvor individet først og fremmest opfattes som værende lig sin etniske baggrund. Risikoen ved at sætte fokus på etniske minoriteters politiske deltagelse er derfor at fastholde minoriteterne i et etnisk tilhørsforhold, som var det altid det primære. Dermed risikerer man at undervurdere betydningen af sociale og økonomiske forhold, der kan være langt vigtigere og mere afgørende for den enkelte væggers deltagelse, uanset etnisk baggrund. Når der trods disse forbehold kan være grund til at beskæftige sig med de etniske forskelle, skyldes det en formodning om, at etniske minoriteter i kraft af deres etnicitet, og hvad der følger med af sociale vilkår, støder på en række barrierer i det politiske liv. Spørgsmålet er derfor, hvilken betydning etniciteten tilskrives i de sociale processer og hermed, hvordan etniske minoritetskvinder i forskellige kontekster konstrueres i en sådan proces. Frem for at opfatte etniciteten som et objektive udgangspunkt, bliver de etniske karakteristika et resultat af en proces. Som jeg i det følgende skal argumentere for, skaber denne proces meget forskellige minoritetspositioner.

DELTAGELSE BLANDT MINORITETSKVINDER I ENGLAND

Tal for politisk deltagelse blandt minoritetskvinder i England viser en slående forskel i

kvinders politiske repræsentation. I England og Wales blev der i 1997 valgt 21.424 byrådsmedlemmer. Heraf tilhørte 3% etniske minoritetsgrupper.⁶ Blandt byrådsmedlemmer med majoritetsbaggrund var 28% kvinder, mens procentdelen af kvinder blandt medlemmer med minoritetsbaggrund var 18%. Tal der svarer nogenlunde til de danske efter sidste kommunalvalg i 2001 (Stig Andersen 2002). Til gengæld er der store forskelle mellem de forskellige etniske grupper. Mens de tre 'sorte' grupper,⁷ Black Carribean med 32% kvinder, Black African med 24% kvinder og Black Other med 24% kvinder ligger på niveau med majoritetens kønsfordeling, ser det helt anderledes ud med de store grupper af minoriteter fra det indiske subkontinent. Kun 6% af de indiske byrådsmedlemmer var kvinder, 2% af pakistanerne og 6% af byrådsmedlemmer fra Bangladesh var kvinder. Selv om antallet af kvinder er højere blandt de 'sorte' befolkningsgrupper i England i forhold til mænd, og det er lige omvendt for grupperne fra det indiske subkontinent, kan det ikke forklare den store forskel mellem de etniske minoritetsgrupper i kønnes politiske repræsentation.

Gita Sahgal og Nira Yuval-Davis angriber problemstillingen om minoritetskvinders position ved at pege på en engelsk udvikling fra en anti-racistisk til en multikulturel samfundspolitik, hvor kultur sidestilles med religion. De ser denne udvikling som årsagen til en voksende fundamentalisme i England, og uden i øvrigt at forbinde dette med tal for politisk deltagelse, ser de fundamentalismen som en trussel især for muslimske kvinders selvbestemmelsesret. Multikulturalismen indebærer ifølge Sahgal og Yuval-Davis, at det at bekæmpe racisme reduceres til et spørgsmål om at bevare traditioner og kulturer. Minoritetsgrupper defineres ved en stereotyp opfattelse af deres kultur, som i stigende grad er reduceret til at være lig med deres religion. Resultatet af denne racialisering af religion er, at de fundamentalistiske ledere, som er

mænd, argumenterer inden for multikulturalismen og fremstiller sig selv som de mest autentiske repræsentanter for gruppen. Konsekvenserne for de kvinder, der ikke identificerer sig med den religiøse muslimske autenticitet, er, at deres krav om frihed og lighed opfattes som uden for de kulturelle traditioner og derfor ikke legitime, hvorimod de mest konservative versioner af traditionel kvindelighed opfattes som de mest autentiske. Lokalråds og kommunalråds ad hoc tildeling af økonomiske midler og autoritet til religiøse ledere fastholder kvinderne i en rolle som kulturelle bærere og reproducenter af gruppen (Sahgal og Yuval-Davis 1992). Multikulturalismen og tildeling af rettigheder efter princippet om gruppedefineret selvbestemmelse kommer på denne baggrund til at virke kvindeundertrykkende.

At muslimer i udstrakt grad stiller krav som religiøs gruppe bekræftes af en undersøgelse af Paul Statham (1999). Han har undersøgt, hvordan etniske minoriteter identificerer sig og hvad de stiller krav om, når de stiller offentlige politiske krav. Hinduerne stiller til gengæld ikke i udpræget grad krav som religiøs gruppe, hvilket peger på, at racialiseringen af religion ikke er

den eneste faktor, der er med til at skabe medborgere fra det subindiske kontinent i England. Der er måske snarere tale om forskellige samtidige processer, der skaber forskellige medborgere?

POLITISK KULTUR OG TILDELING AF RETTIGHEDER

Hvis vi for et øjeblik forlader den engelske kontekst og vender blikket mod Sverige, finder vi en noget andet situation. Hvor Danmark ligner England i forhold til etniske minoritetskvinders repræsentation i kommunalbestyrelser, skiller Sverige sig bemærkelsesværdigt ud. I Danmark blev der ved kommunalvalget i 2001 af i alt 50 med anden etnisk baggrund valgt 8 kvinder (Stig Andersen 2002).⁸ Dermed udgør kvinder med anden etnisk baggrund nu 16% af etniske minoritetsmedlemmer i danske kommunalbestyrelser. Efter valget i 1997 var det tilsvarende tal i Danmark 9,5%. I Sverige er forskellen på mænd og kvinder ikke så stor, hverken når det gælder svenske statsborgere eller udenlandske statsborgere. Selv om andelen af nominerede mænd i de fleste tilfælde overgår andelen af nominerede kvinder, viser det sig, at der

Tabel 2: Kønfordeling og baggrund ved valg i Sverige 1994 (i procent)

	Kommunalvalget 1994		Landstingsvalget 1994		Rigsdagsvalget 1994	
	kvinder	mænd	kvinder	mænd	kvinder	mænd
<i>Født i Sverige</i>						
Nominerede	39	61	46	54	43	57
Valgte	41	59	47	53	40	60
<i>Udenlandsk fødte</i>						
Nominerede	46	54	51	49	48	52
Valgte	51	49	64	36	71	29

Kilde: Statens invandrarverk 1997.

er flere udenlandsk fødte kvinder, der blev valgt til kommunalbestyrelser og landstinget i 1994 end udenlandsk fødte mænd.

Det er bemærkelsesværdigt, at der procentvis tilsyneladende er flere kvinder blandt udenlandsk fødte end blandt svenske statsborgere, der opstiller og bliver valgt. Dette faktum kan blandt andet tilskrives den relativt store gruppe af kvinder født i Finland og Norge. Ved kommunalvalget i 1994 kom næsten halvdelen af de valgte indvandrerkvinder fra Finland mod en tredjedel af mændene. Derudover er det bemærkelsesværdigt, at sammenlignet med danske kvinder, er kvinder generelt bedre repræsenterede. I danske kommunalbestyrelser udgjorde kvindernes andel efter 1997 27% til sammenligning med Sveriges 41%.

Disse temmelig iøjnefaldende forskelle kan muligvis hænge sammen med den særlige politiske kultur, man finder i Sverige. Sverige er et eksempel på et land, der ifølge Yasemin Nuhoglu Soysal har en både centraliseret og korporativ integrationspolitik i modsætning til England, der i højere grad har en decentral og liberalistisk integrationspolitik. Korporativ integrationspolitik refererer til, at integrationen i Sverige er organiseret omkring grupper og deres funktioner, det være sig erhvervmæssige, etniske, religiøse eller kønsmæssige grupper. Migranter indlemmes efter denne model kollektivt via deltagelse i strukturer sponsoreret af staten. Således har man i Sverige i udstrakt grad støttet religiøse og etniske gruppers ret til at udtrykke og bevare deres kulturelle arv gennem økonomisk og politisk støtte til modersmålsundervisning, etnisk radio og TV, fremmedsprogede aviser og tidsskifter. Staten har derudover opfattet migrantorganisationer som en naturlig kanal for samarbejde og kontakt til det svenske samfund. Denne opfattelse er blevet styrket gennem økonomisk støtte til migrantforeninger samt samarbejde via konsulterende råd og organer, som i høj grad har været nationalitetsdefinerede. I

England organiseres indlemmelsen af etniske minoriteter derimod om individet uden formelle statslige strukturer. Det eneste statsdefinerede instrument for indlemmelse er en omfattende antidiskriminationslovgivning, som er udformet på baggrund af 'race'kriterier. Det betyder til gengæld, at politisk handling og organisering bygger på individuelle private sammenslutninger. Den decentrale integrationspolitik medfører, at rettigheder i et vist omfang tildeles ad hoc (Soysal 1994). Uden yderligere dokumentation for den svenske models succes i forhold til at få alle minoritetskvinder til at deltage politisk, er det ikke muligt at drage entydige konklusioner om sammenhæng mellem kollektivbaserede rettigheder og politisk deltagelse. Men sammenligningen mellem det svenske og engelske samfund understreger, at multikulturalismens konsekvenser må ses i sammenhæng med det enkelte lands modeller for indlemmelse og dermed konstruktioner af etniske minoritetsgrupper. I Sverige ligestilles alle minoritetsgrupper tilsyneladende formelt vis a vis staten.

MINORITETSDEFINITIONER OG DELTAGESFORMER

Paul Statham argumenterer i sin undersøgelse netop for, at man ikke kan forstå minoritetsgruppers politiske deltagelse uden at inddrage statens institutionaliserede former for minoritetsdefinitioner. I England defineres minoriteter i statslig og politisk sammenhæng efter 'race', hvor de altdominerende 'race'kategorier er 'sorte' og 'hvide'. Det indebærer, at statslige institutioner og værktøjer fortrinsvis er indrettet til at afhjælpe minoritetsproblemer i form af 'race'diskrimination. De grupper, der ikke umiddelbart definerer sig selv som 'race', får derfor et problem med at få deres rettighedskrav imødekommet. Det gælder blandt andet muslimske minoriteter fra det indiske subkontinent. Den engelske ide om 'racer' ville kategorisere minoriteter fra det indiske

subkontinent som asiater. Men gruppen af asiater dækker over en socioøkonomisk meget sammensat befolkning. Gruppen af indere, sikhere og hinduer er generelt langt bedre økonomisk integrerede i det britiske samfund end gruppen af pakistanere og folk fra Bangladesh, som fortrinsvis er muslimer. Det er denne sidste gruppe, der stiller krav som muslimer, mens 'sorte' i højere grad stiller politiske krav som 'sorte'. Det viser sig samtidig, at gruppen af 'sorte' langt oftere end muslimer henvender sig til en konkret instans med krav, mens muslimers krav i større grad blot stilles ud til den abstrakte offentlighed. En forskel, der kan hænge sammen med, at de officielle kanaler er indrettet på at imødekomme krav knyttet til 'race'spørgsmål, men ikke religiøse krav. Det er samtidig karakteristisk, at 'sorte' i langt højere grad henvender sig til retslige instanser og politiet med politiske krav, end muslimer gør. Igen afspejler det statens princip om 'race'lighed, hvor 'race'minoriteter kan stille krav til de offentlige instanser. Muslimerne ser derimod ud til først og fremmest at stille mere generelle krav til staten med det overordnede mål at opnå accept af, at gruppen af muslimer diskrimineres, og at der skal gøres noget herved. Når gruppen af muslimer kategoriserer sig som sådan, er det derfor ikke ifølge Statham's undersøgelse for primært at opnå særlige religiøse eller kulturelle rettigheder. De stiller først og fremmest de samme krav om social retfærdighed, som de 'sorte' stiller med henvisning til antiracismelovgivningen (Statham 1999).

På denne måde peger Statham på, at staten med sine definitioner og institutioner er med til at skabe den politiske deltager. Minoriteternes strategier kan ikke adskilles fra statens politik og politiske kultur. Den risiko, Saghal og Yuval-Davis peger på i forbindelse med den multikulturelle ideologi, kan derfor ikke adskilles fra den større samfundsmæssige kontekst. 'Sorte' kan som individer klage over racisme, fordi de opfylder de kriterier, som staten har opstillet.

Muslimer derimod tvinges til at mobilisere sig kollektivt, fordi de falder uden for de statsdefinerede rettigheder, så længe kategorien 'asiater' ikke er social relevant. Det gør individet mere sårbart og afhængigt af et kollektivt tilhørsforhold.

INDVANDRER OG/ELLER MEDBORGER?

Man kan diskutere, hvorvidt indvandrere og medborger er modsætningsfyldte eller samtidige kategorier. Som politisk mål kan man påpege, at selvfølgelig forhindrer en personlig historie om migration eller eksil ikke en person i at blive medborger. Men uanset hvor logisk dette burde være, viser diskussionen indtil nu, at indvandrerens skabes som medborger på meget forskellig vis. Derfor må man analysere begreberne i konkrete samfundsmæssige kontekster for at forstå nuancer og betydninger i deres konkrete udtryk.

Parallelt med Statham's undersøgelse er en tilsvarende undersøgelse af etniske minoriteters politiske deltagelse foretaget i Tyskland. Her argumenteres der for, at netop Tysklands officielle definitioner af indvandrere som udlændinge og ikke medborgere på lige fod med tyske statsborgere konkret giver sig udslag i, at etniske minoriteter i Tyskland i langt højere grad end i England stiller politiske krav knyttet til hjemlandspolitik. Samtidig stiller de ikke som i England krav som 'race' eller religiøs gruppe, men i altovervejende grad som national eller etnisk gruppe. Man kan vove den påstand, at i Tyskland forbliver en indvandrere i overensstemmelse med den tyske stats kategorier indvandrere og får hverken status eller identitet som medborger. Hvorimod etniske minoriteters politiske krav rettet mod lige rettigheder og anti-diskrimination i England peger på konstruktionen af en anden slags medborger (Galal 2001, Koopmans 1999).

For det første er det på denne baggrund muligt at konkludere, at hvorvidt indvandrere og medborger er modsætningsfyldte

eller samtidige kategorier, er delvis afhængig af nationalstaternes definitioner af og politik vis à vis indvandrere. Hvis man vil komme nærmere udviklingen af et medborgerskabsbegreb, der kan rumme tilsyneladende tvetydige og dobbelte loyaliteter, må man derfor *for det andet* afdække, hvordan etniske minoritetskvinde konkret skabes som medborger i de respektive demokratiske kulturer. Jeg har ved at fokusere på de bredere samfundsmæssige rammer og etniske minoritetskvinders politiske deltagelse forsøgt at argumentere for, at etniske minoritetskvinde konstrueres forskelligt som medborger afhængig af de respektive landes modeller for medborgerskab. Man kan derfor læse tabeller og statistikker over politisk deltagelse blandt etniske minoriteter som resultatet af et sådan konstruktionsarbejde. Det placerer etniske minoritetskvinde i meget forskellige positioner, og udfordringen for socialvidenskaben må i den sammenhæng være at forsøge at afdække konstruktionsarbejdet. Her må man også i højere grad, end der har været plads til i denne artikel, inddrage minoriteternes strategier for selvorganisering (Fennema og Tillie 1999). *For det tredje* mener jeg at have argumenteret for, at man skal være varsom med blot at afvise specifikke former for indflydelseskanaler, for eksempel kollektiv-baserede indflydelseskanaler. Det fungerer da også i praksis som sådan i det danske demokrati, hvor der stilles kollektive krav af mange forskellige typer af interessegrupper. At udvide denne accept af interessegrupper til interessegrupper baseret på etnicitet og religion er en nødvendighed udsprunget af en kompleks virkelighed. Ønsker vi et demokrati, der gælder alle, uanset etnisk baggrund eller køn, er det bedste redskab at være åbne over for forskellige typer af indflydelse, fordi årsagerne til den manglende deltagelse er lige så komplekse og sammensatte som de demokratiske indflydelseskanaler.

NOTER

1. Samme regler har Sverige og Norge, mens Holland kræver fem års ophold inden migranter fra lande uden for EU får opstillings- og stemmeret til lokalvalg. England, Portugal og Spanien har særlige regler for migranter fra tidligere kolonier, mens lande som Belgien, Frankrig, Italien, Luxembourg, Tyskland og Østrig ikke tildeler stemme- og valgrettigheder til ikke-statsborgere fra lande uden for EU (Galal 2001).
2. Integrationsrådene indgår som en del af Integrationsloven, der trådte i kraft 1. januar 1999. Loven pålægger enhver kommune at oprette et Integrationsråd, hvis mindst 50 myndige borgere har underskrevet en anmodning herom. Kommunen kan også på eget initiativ oprette et Integrationsråd. Den nuværende regering har ikke ændret ved Integrationsrådernes status.
3. 3. lande er en betegnelse for alle lande uden for Norden, EU og Nordamerika.
4. Lise Togeby kalder det etnisk baggrund, hvilket er i overensstemmelse med den almindelig brugte kategorisering. Den er dog noget misvisende, da personer fra fx Tyrkiet eller Irak kan have forskellige etniske baggrunde. Fx må flere af dem formodes at være kurdere.
5. I Århus kommune stemte personer med tyrkisk, pakistansk eller chilensk baggrund som de eneste tre grupper i samme omfang som kommunens befolkning som helhed (Togeby 1999a).
6. Ifølge folketællingen fra 1991 udgør etniske minoriteter 5,5% af Storbritanniens samlede befolkning.
7. Som det fremgår senere i artiklen, opererer man officielt med kategorierne *black* and *white* i engelske statistikker og andre offentlige sammenhænge. Black eller 'sorte' betegner formelt den del af befolkningen, der har rødder tilbage til Afrika. Oftest er det folk, der nedstammer fra tidligere slaver i tidligere engelske kolonier. I dag bruges begrebet 'sorte' bredere og i de officielle statistikker dækker tallene over folks selv kategorisering.
8. Journalist Ole Stig Andersen har på hjemmesiden <http://www.olestig.dk> samlet statistikker og navne på kandidater og valgte med indvandrerbaggrund i de sidste årtiers folketings-, amts- og kommunalvalg.

LITTERATUR:

- Bjørklund, Tor og Karl-Eirik Kval (2001): *Innvandrere og lokalvalget 1999*. Institutt for samfunnsforskning, Oslo.
- Christensen, Ann-Dorte og Birte Siim (2001): *Køn, demokrati og modernitet. Mod nye politiske identiteter*. Hans Reitzels Forlag, København.
- *De kommunale integrationsråd – en undersøgelse af deres sammensætning, etablering, arbejde og rolle*. Udarbejdet af Rådet for Etniske Minoriteter, Mellemløst Samvirke, Kommunernes Landsforening, Indenrigsministeriet. September 2001.
- Fennema, Meindert & Jean Tillie (1999): Political participation and political trust in Amsterdam: civic communities and ethnic networks, in: *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 25, no. 4.
- Galal, Lise Paulsen (2001): *Etniske minoriteter og demokratisk deltagelse i EU-landene*. Mellemløst Samvirke, København.
- Johansson, Folke (2000): *Utanför demokratin? Del 2: Varför röstar inte invandrarna?*. Integrationsverkets rapportserie 2000: 15.
- Koopmans, Ruud (1999): Germany and its immigrants: an ambivalent relationship, in: *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 25, no. 4.
- Miles, Robert (1989): *Racism*. Routledge, London.
- Saghal, Gita & Nira Yuval-Davis (1992): Introduction: Fundamentalism, Multiculturalism, and Women in Britain, in: Gita Saghal & Nira Yuval-Davis (eds.): *Refusing Holy Orders*. Virago, London.
- Sahlberg, Lillemor (2000): *Utanför demokratin? Del 1: Om invandrarers politiska delaktighet – sammanfattning och diskussion*. Integrationsverkets rapportserie 2000: 14.
- Soysal, Yasemin Nuhoglu (1994): *Limits of Citizenship. Migrants and Postnational Membership in Europe*. The University of Chicago Press, Chicago and London.
- Statham, Paul (1999): Political mobilisation by minorities in Britain: negative feedback of 'race

relations?', in: *Journal of Ethnic and Migration Studies*. Vol. 25, no. 4.

- Stig Andersen, Ole (2002): *Indvandrere*. <http://www.olestig.dk>
- Togeby, Lise (2000): Kvinderne mobiliserer. Etniske minoriteters deltagelse i det politiske liv, in Diana Madsen og Ulla Graumann (red.): *Nyt land nye roller. Køn i bevægelse blandt etniske minoriteter*. Ligestillingsafdelingen, København.
- Togeby, Lise (1999a): Et demokrati, som omfatter alle, der bor i Danmark?, in Andersen et al (red.): *Den demokratiske udfordring*. Hans Reitzels Forlag, København.
- Togeby, Lise (1999b): Migrants at the polls: an analysis of immigrant and refugee participation in Danish local elections, in *Journal of Ethnic and Migration Studies*, Vol. 25, No. 4: 665- 684.

SUMMARY

The objective of the article is to discuss the construction of the female immigrant as a political participant. The article presents different perspectives on what affects political participation. On the basis of different kinds of research, it is argued that it is impossible to consider the political participation of female immigrants without analysing the wider political culture of a given country. The article illustrates that the way a country defines its minorities have possible direct influence on how the minority defines itself politically. The challenge, in a wider perspective, is to construct a democratic model that gives female immigrants the highest possible influence on matters that relate to their own lives.

Lise Paulsen Galal, mag.art., ekstern lektor, Minoritetsstudier, Københavns Universitet